

ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

ГУМЕНЮК Соломія Іванівна - Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття посвячена дослідженню науково-теоретических и прикладных аспектов воспроизводства основных средств как фактора развития производственно-технического потенциала промышленного предприятия. Рассмотрена сущность воспроизводства основных средств и его место в общей системе управления техническим развитием предприятия. Проанализированы актуальные проблемы воспроизводства основных средств в деятельности отечественных промышленных предприятий.

Ключові слова: основні засоби, потенціал підприємства, промислові підприємства, виробничо-технічний потенціал.

Актуальність теми

Для виходу вітчизняної економіки із кризового стану та поступового переходу до стратегій економічного зростання великого значення набуває систематичний розвиток виробничо-технічного потенціалу промислових підприємств. Володіння достатнім рівнем виробничо-технічного потенціалу дозволяє підприємству підтримувати економічно-ефективну та конкурентоспроможну господарську діяльність, з огляду на що йому належить ключова роль у забезпеченні високої якості продукції та підтримці сталих темпів економічного зростання.

У системі динамічного нарощування виробничо-технічного потенціалу капітальні інвестиції у відтворення основних засобів промислового підприємства виконують найважливішу структуроутворюючу функцію.

Зокрема, сама майбутня структура національної економіки безпосередньо залежить від того, у які напрями, галузі, а також групи основних засобів, інвестуються кошти.

Зазначимо, що у ринковій економіці досягають поставлених цілей ті підприємства, які найбільш правильно і компетентно визначили вимоги ринку, здійснюють виробництво конкурентоспроможної продукції, послуг, що користуються попитом, забезпечують мотивацію висококваліфікованої творчої праці персоналу. Однак, одним з найбільш важливих факторів досягнення успіху на ринку для підприємств є капітальні вкладення у відтворення основних засобів.

Створюючи фундаментальний базис для формування виробничо-технічного потенціалу промислового підприємства, його основні засоби та динаміка їх руху обумовлюють майбутні вектори цього потенціалу. У даному зв'язку політика відтворення основних засобів промислових підприємств, яка не лише передбачає компенсацію устаткування і технологій, що виведені з експлуатації, але й передбачає розширення та якісне удосконалення існуючої виробничої бази, стає на сучасному етапі визначальним чинником розвитку виробничо-технічного потенціалу підприємства та вимагає ретельного дослідження.

Оцінка існуючих досліджень і публікацій

Проблематика розвитку виробничо-технічного потенціалу промислового підприєм-

ства, у т.ч. і за рахунок політики відтворення основних засобів, досліджується у роботах ряду вітчизняних вчених, зокрема таких, як Балан В. Г., Герасимчук В. Г., Дайновський Ю. А., Піддубна Л. І., Черваньов Д. М. та ін. Зокрема, у роботах зазначених вчених надається визначення сутності виробничо-технічного потенціалу підприємства, досліджуються чинники його формування.

Попри достатнє дослідження проблематики формування виробничо-технічного потенціалу підприємств за рахунок відтворення основних засобів на науково-теоретичному рівні, варто вказати на недостатність прикладних аспектів дослідження даної теми.

Мета статті

Метою статті є дослідження та аналіз актуальних проблем відтворення основних засобів вітчизняних підприємств як чиннику розвитку їх виробничо-технічного потенціалу.

Завдання статті

Для досягнення поставленої мети сформувані наступні завдання:

- дослідити сутність і структуру виробничо-технічного потенціалу підприємства;
- визначити роль відтворення основних засобів у формуванні та розвитку виробничо-технічного потенціалу підприємства;
- розглянути форми та напрямки здійснення відтворення основних засобів підприємства;
- виявити ключові проблеми формування виробничо-технічного потенціалу на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу

Для здійснення виробничо-господарської діяльності промисловому підприємству необхідно мати відповідну виробничо-технічну базу, результатом застосування якої у технологічному процесі є продукт, що випускається і реалізується підприємством на ринку та створює основу його

життєдіяльності та конкурентоспроможності як виробничо-господарської системи.

При цьому можливість створення не лише якісної і конкурентоспроможної, але й економічно доцільної для споживачів продукції, обумовлена наявністю у промислового підприємства відповідного виробничо-технічного потенціалу (рис. 1), який являє собою сукупність активних елементів виробництва та визначає потенційно можливий обсяг виробництва та якість продукції за допомогою діючого виробничого обладнання.

Відповідно до рис.1, саме основні засоби виробництва є основою формування виробничо-технічного потенціалу будь-якого промислового підприємства

У цьому зв'язку слід підкреслити, що пошук шляхів та резервів підвищення ефективності формування і використання основних засобів підприємства (рис. 2) має розглядатись у якості стратегічного вектору нарощування виробничо-технічного потенціалу промислового підприємства. При цьому якщо екстенсивне завантаження машин і устаткування можна підвищувати лише до певного рівня, то можливості підвищення інтенсивного використання обладнання є набагато більшими.

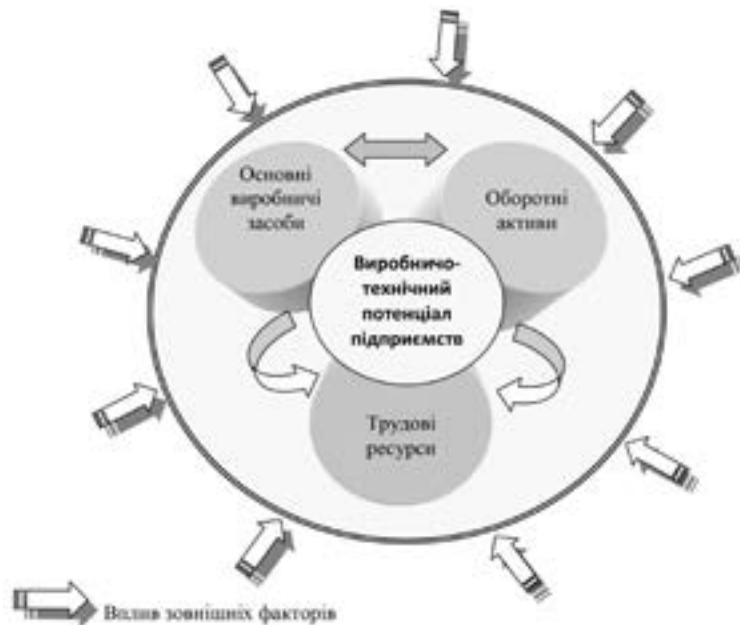

Рис. 1. Структура виробничо-технічного потенціалу промислового підприємства
Джерело: складено автором на основі [2]

Однак, якщо здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує капітальних витрат, то підвищення рівня інтенсивного використання виробничого обладнання пов'язане зі значними інвестиціями – зокрема, у якісне покращення стану основних засобів та забезпечення їх розширеного відтворення, внаслідок якого створюється додатковий економічний ефект.

У сучасних умовах особливу увагу необхідно приділяти процесу відтворення основних засобів, оскільки виробництво високоякісної та конкурентоспроможної продукції, мінімізація виробничих витрат, підвищення технічного рівня виробництва можливе при оптимальній структурі основного капіталу, забезпеченні процесу його відтворення.

Варто зазначити, що в економічній літературі відсутнє чітке трактування категорії «відтворення основних засобів», що перешкоджає однозначній характеристиці процесу розширеного відтворення й оцінюванню технічного стану основних засобів. Так, відтворення основних засобів, за В. Г. Герасимчуком, являє собою інтегровану,

органічно пов'язану цілісну систему економічних, організаційних і правових форм та методів господарювання, спрямованих на впровадження прогресивної і принципово нової техніки, комплексної модернізації основного капіталу [1].

Інший економіст – Н. В. Ювіца – вважає, що відтворення основних засобів – це процес, що складається з двох груп чинників: ендогенних (розмір нарахованої амортизації, відповідність суми нарахованої амортизації, конкурентної стратегії підприємства, використання нарахованої суми амортизаційних коштів), які перебувають у сфері впливу конкретного підприємства, та екзогенних (уряд, економіка, технологія, суспільство), які перебувають у сфері впливу державних органів управління [6].

Д. М. Черваньов визначає сутність відтворення основних засобів як безперервний процес формування, забезпечення працездатного стану й розвитку основних засобів підприємства згідно з його стратегічними орієнтирами [5].

Частіше за все до заходів із відтворення

Рис. 2 Шляхи більш ефективного формування та використання основних засобів та виробничих потужностей промислового підприємства

Джерело: складено автором на основі [1], [4], [7]

основних засобів відносять реконструкцію, модернізацію, технічне переозброєння та інші види поліпшення основних засобів, а також ремонт об'єктів основних засобів, якщо такі ремонти сприяють збільшенню майбутніх економічних результатів, очікуваних від їх використання.

В умовах ринкової економіки виділяють три основні форми відтворення основних засобів підприємства:

1) підтримання основних засобів у придатному для експлуатації стані, без зміни їх первісної вартості. З цією метою на підприємствах може створюватися фонд ремонтних робіт;

2) реновація основних засобів, тобто заміна фізично і морально зношених

основних засобів сучасними, з кращими технічними характеристиками. Джерелом цієї форми відтворення є, як правило, амортизаційні відрахування, а також надходження від реалізації виведених із експлуатації основних засобів;

3) розширене відтворення основних засобів на існуючій та новій технічній основі (здійснення модернізації, переоснащення виробництва). Воно здійснюється за рахунок прибутку підприємства, а також частково – за рахунок амортизаційних відрахувань, однак найчастіше за все потребує позичкових (банківські кредити, лізинг) і додатково залучених (збільшення статутного фонду, додаткова капіталізація, проведення процедури ІРО тощо) коштів.

Стосовно першої форми відтворення основних засобів, то вона здійснюється шляхом проведення технічних оглядів, поточних і капітальних ремонтів. Витрати на них залежать від їх кількості і вартості, які, в свою чергу, залежать від складності ремонту, вартості запасних частин, вузлів, рівня оплати праці тощо.

Як показують дослідження, просте відтворення основних засобів на підприємстві дозволяє лише підтримувати існуючий виробничо-технічний рівень, проте не дає змоги підприємству динамічно розвиватись, нарощуючи свій виробничий потенціал. У цьому контексті стратегічно важливого значення набуває розширеніше відтворення основних засобів, яке потребує їх оновлення та технічного переозброєння підприємства.

Деякі економісти ототожнюють поняття оновлення з технічним переозброєнням. Так, Л. І. Піддубна стверджує, що під технічним переозброєнням розуміють таку форму оновлення засобів виробництва, при якій стара техніка замінюється новою, що має кращі техніко-економічні показники [4].

На наш погляд, ці поняття не можна ототожнювати, оновлення засобів праці лежить в основі технічного переозброєння всього виробництва. Технічне переозброєння є організаційною формою, в якій реалізується оновлення основних виробничих засобів.

Дослідження актуальних питань формування виробничо-технічного потенціалу вітчизняних промислових підприємств

за рахунок відтворення основних засобів, виконане на матеріалах підприємства ПП «Коломийський хлібокомбінат», виявило недосконалість даного процесу. Зокрема, динаміка капітальних інвестицій у введення основних засобів не відповідає динаміці їх вибуття, внаслідок чого підприємство має недостатній виробничий потенціал, не має можливостей для розширення своїх виробничих потужностей, а тому у перспективі не створюються умови для нарощування обсягів виробництва та продажу продукції.

Серед характерних недоліків вітчизняних виробничих підприємств варто вказати той факт, що попри кількісне зростання обсягів вкладень у виробничу базу, їх якісний рівень залишається недостатнім, зокрема – через недосконалу технічну політику. Слід зазначити, що зараз відтворення основних засобів виробничих підприємств переважно відбувається у формі капітальних ремонтів та заміни діючого обладнання технологіями аналогічного рівня. У той же час рівень вкладень у реконструкцію та модернізацію залишається досить низьким (рис. 3).

З рисунку 3 видно, що 35% усіх капітальних вкладень вітчизняних промислових підприємств – це вкладення в ремонт діючого на підприємстві устаткування, 40% капітальних вкладень спрямовано на заміну застарілого устаткування новим аналогічного рівня; 15% капітальних вкладень були спрямовані на реконструкцію підприємства і лише 10% коштів інвестовані у модернізацію виробничої бази.

Таким чином, структура капітальних вкладень виробничих підприємств є неефективною, у реконструкцію та модернізацію існуючої виробничої бази вкладається недостатньо коштів, а тому на підприємствах поки що не створюються необхідні умови для нарощування своїх виробничих потужностей та підвищення конкурентоспроможності на цій основі. Також вагомим недоліком політики відтворення основних засобів вітчизняних промислових підприємств є недостатність інвестицій у впровадження передових технологій, у результаті чого підприємства поступаються своїм західним конкурентам.

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню науково-теоретичних і прикладних аспектів відтворення основних засобів як чиннику розвитку виробничо-технічного потенціалу промислового підприємства. Розглянуто сутність відтворення основних засобів та його місце в загальній системі управління технічним розвитком підприємства. Проаналізовано актуальні проблеми відтворення основних засобів у діяльності вітчизняних промислових підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити висновки, що розвиток виробничо-технічного потенціалу вітчизняних промислових підприємств на основі відтворення основних засобів носить суперечливий характер. Зокрема, переважна більшість капітальних вкладень спрямована на ремонт діючого на підприємстві устаткування та заміну застарілого устаткування новим аналогічного рівня; відповідно – замало капітальних вкладень спрямовано на реконструкцію підприємства і модернізацію виробничої бази. Ключовими проблемами у господарській діяльності промислових підприємств в Україні є недосконалість політики відтворення основних засобів, яку необхідно оптимізувати та підвищити ефек-

SUMMARY

The article is aimed to research theoretical and applied aspects of reproduction fixed assets as a factor of production and technological capabilities of the industrial enterprise. The essence of reproduction of fixed assets and its place in the overall system of technical development of the company. Analyzed the current problems of reproduction of fixed assets of domestic enterprises.

тивність оновлення виробничої бази підприємства, вкладаючи більше коштів у активну частину основних засобів та технічно досконале і високопродуктивне обладнання останнього покоління.

Література

1. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством./В.Г. Герасимчук – К.: КНЕУ, 2009. – 360 с.
2. Дайновський Ю. А. Оцінка потенціалу підприємства для обґрунтування стратегії його розвитку/ Ю. А. Дайновський // Вісник. – Львів, 2010. – Вип.19: Сер.: Економічна. – С. 49–58.
3. Минаев Э. С. и др. Управление производством и операциями./ Э.С. Минаев – М.: ИНФРА-М, 2009. – XXIII, 296 с.
4. Піддубна Л. І. Технологічна конкурентоспроможність підприємства і сучасні стратегії її формування/ Л. І. Піддубна // Вісник ХДЕУ. – 2010. – №4.(20) – С. 95–99.
5. Черваньов Д. М., Балан В. Г. Навчально-методичний комплекс з курсу «Планування НДДКР» для студентів спеціальності «Менеджмент організацій»./ - Д. М. Черваньов, В. Г. Балан – К.:РВВІМФ, 2002. – 64 с.
6. Ю в и ц а Н . В . Производственный менеджмент./Н. В. Ювица – Алматы: [НВУЗ «Дуние»], 2009. – 168 с.
7. Яковлев А.И. Проектный анализ инвестиций и инноваций./ А.И. Яковлев – Х.: Бизнес Информ, 2009. – 113 с.

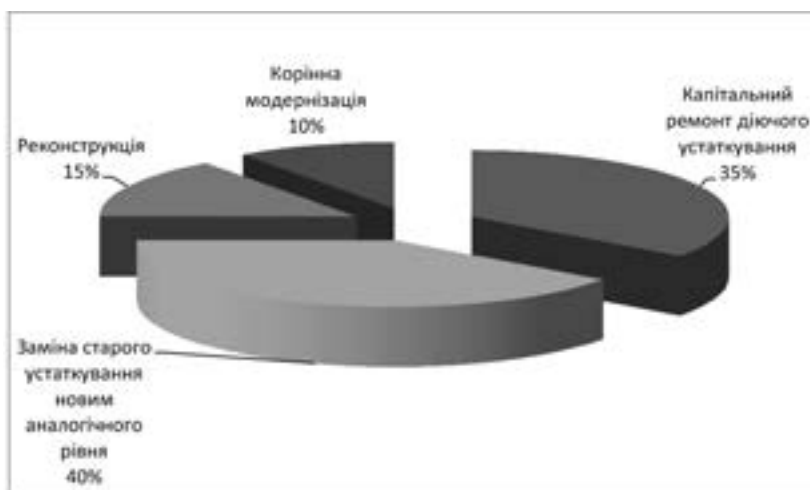

Рис. 3. Структура капітальних вкладень виробничого підприємства в 2013 р., %

Джерело: складено на основі даних ПП «Коломийський хлібокомбінат»